

Høringssvar, Rapporten Kunnskapssektoren sett utenfra (Gjedrem & Fagernæs)

Gjedrem & Fagernæs' mandat er å vurdere organiseringen av kunnskapssektoren for å legge til rette for god og konsistent måloppnåelse og utdanning og forskning av høy kvalitet gjennom effektiv ressursbruk og tydeligere ansvarsfordeling. De nasjonale sentrenes organisering og oppgaver inngår i denne vurderingen.

Rapporten tar opp mange aspekt og påpeker flere forhold som Lesesenteret støtter, bla

- Hovedkonklusjonen om at Utdanningsdirektoratet i hovedsak løser oppgavene på en god måte.
- Påpekningen om at det må være en klarere ansvarsfordeling mellom Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet.
- Påpekningen av at oppgavene til de nasjonale sentrene bør videreføres («De nasjonale sentrene skal medvirke til å utvikle kvaliteten i skolen, barnehagen og lærerutdanningen på sine respektive fagområder. Dette er viktige oppgaver, som vi legger til grunn at skal utføres også i framtiden» s. 68.)
- Etterlysningen av mer langsiktighet i oppdrag og finansiering. («Mengden av tidsbegrensede oppdrag [bør] begrenses, til fordel for permanente oppgaver og en tilsvarende basisbevilgning» s. 69.)
- Påpekningen av at geografisk spredning er greit.

Når det gjelder de nasjonale sentrenes organisering og oppgaver, har utvalget derimot en rekke påpekninger og konklusjoner vi er uenige i. Blant de vi vil fremheve her, er:

1. Gjedrem-utvalgets påpekning av at de nasjonale sentrenes oppgaver "kan løses av direktoratet selv, gjennom tidsbegrensede prosjekter som lyses ut eller gis i oppdrag til en eller flere aktører, eller som del av det faste oppdraget til en statlig virksomhet". (s. 68)

Gjedrem-utvalget overser her fullstendig verdien av de fagmiljøene som er bygd opp over en årrekke i de nasjonale sentrene, og som det er avgjørende å ta vare på.

Lesesenteret ble opprettet i 1989, og er landets største og mest tverrvitenskapelige leseforskningsmiljø. Lesesenteret står i en særstilling med én fot i Universitetet i Stavanger (UiS) og én i Utdanningsdirektoratet (Udir). Vi er et stort senter, med nærmere 70 ansatte. Ved UiS er senteret en integrert del av Det humanistiske fakultet, med oppgaver innenfor forskning, undervisning og veiledning på alle nivå, fra grunnskolelærer- til

doktorgradsutdanning. Vi får tilført rekrutteringsstillinger fra UiS, og flere av disse har gått til forskning på oppdrag fra Uidr (prøver, PIRLS er eksempler). Vi har omfattende nasjonalt og internasjonalt samarbeid, og leder en rekke store FoU-prosjekt. Som nasjonalt senter er Lesesenteret tett på praksisfeltet (vi er sentrale i store utdanningssatsinger, som bla Ungdomstrinn i utvikling, Ny GIV, FYR, og vi leder den store nasjonale strategien Språkløyper,¹ hvor alle landets barnehager og skoler skal delta), vi driver flere videreutdanningstilbud for barnehage- og grunnskolelærere (bla 3 tilbud om Lesing og skriving som grunnleggende ferdigheter, à 30 stp, Spesialistlærer-utdanning i norsk med vekt på lesing og skriving, 60 stp, og Barns språkutvikling og språklæring, 30 stp), er sentrale i prøvearbeid (vi leder PIRLS og lager nasjonale prøver, læringsstøttende prøver og kartleggingsprøver i lesing for flere trinn), vi har bred kontaktflate og gode samarbeidsrutiner med landets barnehager, skoler, PP-tjenester og lærerutdanninger, og vi nyter godt omdømme blant samarbeidspartnerne våre i praksisfeltet. 2015 var en milepæl for Lesesenteret med tanke på ekstern finansiering og ansvar: Vi fikk både tildelt hele ansvaret for den store nasjonale satsingen som ble hetende Språkløyper (<http://sprakloyper.uis.no//>), og vi vant konkurransen i Udir/NFRs utlysning Læreeffekt, med prosjektet Two teachers (http://lesesenteret.uis.no/two_teachers/).

Lesesenteret ble opprettet fordi det var et behov i barnehager og skoler. Behovet er fremdeles til stede i 2016 og i årene som kommer. At vi når godt ut til målgruppene våre, viser bla den høge bruken av nettsidene våre (2015: www.lesesenteret.no: 115 639 brukere, 213 198 økter – en økning på 86 % fra 2014; www.sprakloyper.no: tall foreligger ikke enda; www.forskning.no: 12 saker i 2015; internasjonale medier: omtale i over 20 land; nasjonale medier: Rundt 160 saker i norske papir- og webmedier i 2015, i følge Retriever; følgere i sosiale medier: 7500 følgere på Facebook per april 2016, ca 1100 følgere på Twitter per 31.12.2015). Vi får også svært gode tilbakemeldinger fra de nasjonale satsingene vi deltar i, samt er det senteret som kommer best ut av Udirs spørreundersøkelse til skolene både hva gjelder bruk og tilfredshet.

Vi vil også trekke fram Språkløyper-ressursene, som våren 2016 er under utprøving i en rekke barnehager og skoler. Erfaringene fra utprøvingsåret viser at 97 % av lederne i barnehage og skole er enige eller delvis enige i at Språkløyper er relevant for deres arbeid med språk, lesing og skriving. 89 % svarer at personalet er positive, eller stort sett positive til arbeidet med Språkløyper. 94 % er enige eller delvis enige i at Språkløyper vil føre til kompetanseutvikling hos personalet, og 90 % er enige eller delvis enige i at elevene på lengre sikt blir flinkere til å lese og skrive som en følge av arbeidet med Språkløyper. Lesesenteret har nylig også fått ansvar for et videreutdanningsstudium for barnehagepersonell, og dette skal koples direkte til Språkløyper, slik bestillingen fra Udir sier.

Den sterke koblingen Lesesenteret over en årrekke har utviklet mellom forskning, utdanning og praksis er unik, både sammenliknet med andre nasjonale sentre og vanlige universitetsinstitutt, og gir viktige synergieffekter både for Lesesenteret, UiS og utdanningsmyndighetene. Det er slike koblinger universiteter i andre land etterstreber å få

¹ Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2016-2019.

på plass, fordi de muliggjør formidling til og samarbeid med praksis om forskningskunnskap og generering av ny kunnskap til bruk i PPT, barnehager, skoler og lærerutdanning.

Verken Utdanningsdirektoratet selv eller tilfeldige fagmiljø andre steder i landet vil kunne løse oppdrag knyttet til lesing med tilnærmet samme høge kvalitet som Lesesenteret.

2. Sentrenes tilknytningsform (§ 1-4-4): Gjedrem-utvalget mener å ha funnet at delt tilknytning skaper dobbeltarbeid og rapporteringsutfordringer på grunn av ulike prinsipper for økonomistyring og regnskapsrapportering i Utdanningsdirektoratet og vertsinstitusjonen.

Dette blir kommentert og langt på vei avvist av flere av vertsinstitusjonene i deres uttalelser til 14-14-evalueringen, sendt Udir høsten 2014.

NIFU-evalueringen² identifiserer disse målene og måloppnåelsene:

Målsetting	Måloppnåelse
1) ønske om å frigjøre administrativ styringskapasitet hos oppdragsgiver	Synes oppfylt.
2) øke faglig ekspertise i implementeringen	Synes oppfylt.
3) økt fleksibilitet	Delvis oppnådd, i og med at Utdanningsdirektoratet raskt kan sende oppdrag videre til senternivået.
4) synergier mellom UH og sentrene for å gjøre førstnevnte mer praksisnære og styrke sentrenes tilgang til forskningsbasert kunnskap	Vi setter spørsmålstegn ved hvorvidt sentrenes plassering så langt har bidratt til å styrke UH-sektorens kontakt med praksisfeltet.

I følge NIFU vurderes målsetting 1 og 2 å være oppfylt. At målsetting 3 bare regnes som delvis oppnådd, skyldes i følge evalueringen at «... senternivået [peker] på enkelte faktorer ved styringen av sentrene som hindrer slik fleksibilitet, for eksempel at det først i mars 2014 var klart hvor store bevilgninger sentrene ville få dette året.» Det er mao ikke manglende fleksibilitet fra sentrenes side som er utfordringen, men at bestillingen ikke kommer tidlig nok.

Gjedrem-rapporten mener videre at gjennom organiseringen reduseres mulighetene for departementet og Utdanningsdirektoratet til å velge riktig virkemiddel til den enkelte oppgave. I NIFU-evalueringen poengteres det stikk motsatte, nemlig at strukturen av nasjonale sentre og rutinene for å sende oppdrag videre til disse, har gjort at direktoratet kan respondere raskere på politiske signaler og oppdrag fra departementet enn hva som var tilfelle for få år siden.

Gjedrem-utvalget påpeker også at 1-4-4-modellen «gjør det krevende for sentrene å drive med god og langsiktig planlegging og økonomistyring» (s. 68). Vi etterlyser argumentene for hvorfor ikke dette problemet (som er reelt) kan løses innenfor en §1-4-4-organisering, og

² <http://www.nifu.no/files/2014/12/NIFUrapport2014-49.pdf>

noterer oss Gjedrem-utvalgets innrømmelse (s. 54) om at det er et prinsipielt standpunkt fra deres side at §1-4-4-organ ikke bør ha permanente faglige oppgaver.

Slik Lesesenteret erfarer det, bidrar tvert imot §1-4-4-modellen til at senteret har god faglig forankring i UH-fagmiljøene, samtidig som vi kan ta oppdrag på kort varsel fra KD/Udir. §1-4-4 er derfor, etter vår mening, den modellen som Kunnskapsdepartementet er best tjent med.

Dersom de nasjonale sentrene, slik Gjedrem-utvalget argumenterer for, organiseres som forvaltingsorgan (fullt ut styrt av Utdanningsdirektoratet), vil dagens tette og viktige bånd til faglig spisskompetanse i UH-miljøene brytes. De ansatte ved sentrene er fagfolk, ikke byråkrater, og som del av UH-miljøet får sentrene legitimitet som nettopp det. Også den administrative tilknytningen til vertsinstitusjonen, med full tilgang til personal-, økonomi- og IT-tjenester, gjør at sentrene kan bruke mindre ressurser på administrasjon, og mer til faglig aktivitet. De to nasjonale sentrene ved UiS får svært god oppfølging av universitetet, all den tid vi er en integrert del av UiS.

Lesesenterets virksomhet finansieres dels av UiS- og forskningsbevilgninger, dels av Udir. For Lesesenterets vedkommende vil en direkte innlegging under Udir (forvaltningsorgan) dermed føre til at senteret splittes i to. Den sterke koblingen vi har utviklet mellom forskning, utdanning og praksis vil forsvinne, og med det de viktige synergieffektene. Dette ville være en katastrofe både for Lesesenteret/UiS og for Udir.

Om én rendyrket organisasjonsforum (i stedet for den kombinerte § 1-4-4) skulle velges, måtte det være at senteret legges fullstendig inn under UiS (da med øremerkede midler). Man må da være klar over at man på sikt risikerer å svekke nærheten og lojaliteten senteret i dag har til utdanningsmyndighetene, samt fleksibiliteten og evnen senteret i dag har til å påta seg oppdrag på kort varsel.

3. Sammenslåing: Gjedrem-utvalgets utgangspunkt «...er at det er behov for færre og større enheter som arbeider for økt kvalitet i skole, barnehage og lærerutdanningene. Antallet sentre bør derfor reduseres vesentlig» (s. 68).

Vi vil hevde det motsatte: Ved at hvert senter har sitt definerte fagområde, oppnås nettopp den tydelige ansvarsfordelingen mellom sentrene som Gjedrem-rapporten ellers etterlyser. Sentrene samarbeider i dag svært tett, bla. i store nasjonale satsinger som FYR, Ungdomstrinn i utvikling, Realfagsatsing, Språkløyper³ med mer. Lesesenteret og Skrivesenteret samarbeider dessuten om videreutdanning for Lærerspesialister. Mer

³ Språkløyper er et godt eksempel på samarbeid: I styringsgruppa for Språkløyper sitter representanter fra Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Skrivesenteret, sammen med Lesesenteret. Arbeidet med Språkløyper er ellers et tett samarbeidsprosjekt mellom Lesesenteret og Skrivesenteret, samt med Læringsmiljøsentret, Statped, Nynorsksenteret, NAFO, Universitetet i Stavanger, Dronning Mauds Minne, Universitetet i Bergen. I desember 2015 deltok Fremmedspråksenteret, Matematikksenteret, Nynorsksenteret, Fremmedspråksenteret, NAFO, Kunst- og kultursenteret, Senter for mat, helse og fysisk aktivitet, Senter for samisk i opplæringen, IKT-senteret, Statped og Dysleksi Norge i et oppstartseminar for et breiere samarbeid om økter og kompetanseutviklingspakker i Språkløyper.

samarbeid er fullt mulig på sikt. Store senter med ansvar for flere fagområder vil trolig kreve større administrative ressurser. Sentre med ansvar for sine definerte fagområde, gir en tydelig ansvarsfordeling. Sentrene er også så spesialiserte at den faglige gevinsten ved å samle folk fra flere fagområder i en organisasjon, er minimal.